

Editörden

Emre Erdoğan

Reflektif Sosyal Bilimler Dergisi'nin kavramsal çerçevesini tartıştığımız o COVID-19 pandemisinin bunalımlı günlerinde amacımızı “ülkemizde eksikliğini hissettiğimiz, disiplinlerarası ve eleştirel bir sosyal bilimler dergisi yayınlamak” olarak tanımlamıştık. COVID-19'un da bize gösterdiği üzere içinde yaşadığımız dünya hızla değişmekteydi, biz sosyal bilimciler olarak da değişimi anlamakta ve yorumlamakta zorlanıyorduk. Aklımıza gelen çözüm de farklı disiplinlerden gelen kendi deneyimlerimizi paylaşıp birbirimizden öğrenebileceğimiz bir sosyal bilimler platformu oluşturmaktı. Haziran 2024 sayımızla beraber beşinci cildimizin ikinci sayısını da yayınlamış olacağız, bu düşüme yaklaştığımızı söylemek mümkün.

Öte yandan bu sayının kendisine has başka bir özelliği de bulunmakta... Tartışmalarımız sırasında tanımladığımız “sosyal”, yani toplumsalın sınırlarını ya da sınırsızlığını bize gösteriyor. *Reflektif* olarak “sosyal olan insanla sınırlıdır” gibi bir inancı hiç taşımadık, o kesin. Daha çok erken bir tarihte değerli hocamız Aydın Uğur'un “Antroposen: İklim Krizi mi Yoksa Uygarlık Krizi mi?” (*Reflektif* 2(3)) başlıklı çalışmasına yer vermiş ve insanın inşa ettiği dünyanın sınırlarını sorgulamamız gerektiğini söylemiştik. Yedinci sayımızın dosya konusu olan “Eleştirel Hümanizm ve Ekoloji” sayısında da dosya editörlerinin deyişiyle “insanın kendisini, evrene her yönden nüfuz ederek, nasıl bir fail olarak konumlandığını sorgulamak ve tartışmak istedik”. Bu açıdan *Reflektif*'in incelemeyi ve anlamlandırmayı hedeflediği toplumsalın sınırları konusunda katı bir çerçeve sahip olmadığımızı biliyoruz. Yine de elinizde tuttuğunuz bu sayı toplumsal kavramının tanımlarken bile sahip olduğumuz insanmerkezci bakış açısından vazgeçmemiz gerektiğini bize açıkça gösteriyor.

“Eleştirel Hayvan Çalışmaları” başlıklı dosyamız içinde yaşadığımız “Hayvan Dönemi” (the Animal Turn) döneminin “insan ve insan-olmayan hayvan” ilişkilerini dair kavrayışımızdaki değişimin sosyal bilimlerin her alanında ne kadar kökten etkileri olacağı konusunda önemli bir ufuk açıyor. Şu anda yerkürede yaşayan omurgalı canlıların yüzde 99'u insan ve insana hizmet eden canlılardan oluşurken, geri kalanların oranı sadece yüzde 1 ve Dölek-Sezer'in bu sayımızda yer alan tanımıyla bu durumu Antroposen Çağı'nın en iyi göstergesi olarak kabul etmek mümkün. Düşünün, etrafımıza baktığımızda gördüğümüz canlıların neredeyse hepsi ya da insanın bizzat kendisi ya da insana hizmet etmek için var. Bu da insanın içerisinde bulunduğu dayanılmaz “benmerkezciliği” ve büyüklenmeyi çok iyi açıklıyor bize.

İnsanın kendisini merkeze koyması doğal olarak dünyada yaşayan diğer canlıları da tasnif ederken insan-merkezli bir türçülük göze çarpıyor, merkezinde insanın durduğu ve diğer hayvanların ona hizmet etme hiyerarşisi içerisinde sıralandığı bir hiyerarşi. Bu da Peker-Dural'ın belirttiği üzere “evcil hayvan türçülüğü” adı verilen bir sıralamaya dönüşüyor, hiyerarşinin en üstüne insana en “yakın”, en fazla hizmet eden hayvanlar yer alırken; en alt sıralardakiler kolaylıkla vazgeçilebilecek ve insanın yararına feda edilebilecek varlıklar olarak tanımlanıyor.

İçinde yaşadığımız dünyadaki her hiyerarşi gibi, bu da tekinsiz bir hiyerarşi... Öncelikle bu sıralamada hiçbir varlığın yerinin “garanti” olduğunu söyleyemeyiz. Her konusu açıldığında “insanın en yakın dostu” olarak tarif edilen, bu açıdan hiyerarşide insana en yakın yerde konumlandırılacak kediler ve köpekler insanla olan mülkiyet ilişkisini, yani bir insan tarafından sahiplenmiş olma niteliğini kaybettikleri anda en istenmeyenler arasında yer alabiliyorlar. Alınacak'ın tarif ettiği “görünmemesi arzu edilen istilacı kediler” ve sokaktaki hayvanların sonunda sessizce ortadan kaybolmalarıyla sonuçlanacak “hayvan yönetişi” yapısının gelişimi bu hiyerarşinin kırılmasını gösteriyor. Göncü'nün de değindiği ve bizim de yakından gözlemlediğimiz üzere hayvanlarla birlikte nasıl yaşayacağımız tartışması “habis” bir tartışmaya dönüşmüş durumda ve bu tür konuları yönetmekteki yetersizliği zaten malum olan ülkemizde bu tartışmayı yönetebilmek için yeni düşünsel araçlara ihtiyaç duyuyoruz. Bu düşünsel araçlar Özdoğan'ın bahsettiği üzere şu anda genel geçer kabul gören “sahiplendir” yaklaşımının sahiplenilen ve sahiplenilen açısından yaşanacak zorlukları da göz önünde tutmalı; öte yandan Aksoy'un da Polat'ın öyküsünde anlattığı üzere kamuoyu baskısıyla “akla yatkın” ve “hoş” gözükken çözümlerin ne kadar olumsuz sonuçları olabileceğinin farkında olmalı.

İnsan ve insan-olmayan hayvanlar arasındaki ilişkinin önemi Peker-Dural'ın da gösterdiği şekliyle bu ilişkiye bakışımızın sosyal psikolojide iyi bilinen insandışılaştırma”, “sosyal baskınlık yönelimi” ve “zihinsizleştirme (*dementization*)” gibi mekanizmalar tarafından doğrudan biçimlenmiş olmasıyla da ortaya çıkıyor. Çok iyi bildiğimiz üzere insanlık tarihinde yer alan çok sayıda soykırımı varan yol ötekileştirme ve insandışılaştırmayla başlıyor; zaten insan olmayan olarak tanımlanmış olanlarınsa bu süreçte pek de şansı olmuyor. Bugün milyarlarca hayvan insanların yaşamını idame ettirebilmesi için işkence olarak tarif edilen koşullarda yaşıyorlar ve öldürülüyorlar, Diler'in “Et Tavukları” için yapmaya çalıştığı konuşma da bize bunun en sıradan örneğini gösteriyor. Geleneksel insan-merkezci düşünce yapısının kurduğu hiyerarşide, Aristo'dan bu yana süregelen erkeği düşünce gücüyle hayvandan, fiziksel gücüyle de kadından üstün gören toksik yaklaşım, bir açıdan da kendi panzehrini de bize gösteriyor. Nasıl madun çalışmaları “beyaz erkeğin”, kadın çalışmaları da erkeğin üstünlüğünün ne kadar kırılabilir olduğunu bize gösterdiyse; eleştirel hayvan çalışmaları da insan-merkezliğimizden kurtulmamız için iyi bir başlangıç adımı oluşturabilir. Arık'ın da veciz bir şekilde ifade ettiği üzere türler arasındaki benzerlikler yerine farklılıkları tanımaya odaklanan bir “tuhaf-akrabalık” anlayışına geçmeye çalışmak da kıymetli bir çaba oluşturabilir. Üstün-

dağ-Yıldırım'ın bugünlerde çok tartıştığımız eğitim sistemimizde eleştirel hayvan çalışmalarına yer verilmesi önerisini de bu perspektiften değerlendirmemiz gerekir.

Dosya editörlerimiz Karun Çekem ve Özlem Güçlü'nün çok titiz çabalarıyla, sayıya emek veren bütün yazarlarımızın ve değerlendirme sürecine dahil olan bütün hakemlerimizin katkılarıyla, *Reflektif*'in “nasıl bir dergi olması gerektiği” tartışmalarımızda ortaya çıkan hayale yaklaştığımızı hissettiren bir sayı önümüze çıkmış durumda: bildiğimizi ve bilgimizin sınırlarını sorgulatan ve yaşama kelimelerimizle biçim verebildiğimiz umudunu uyandıran bir sayı... Üstelik bu sayı yaşam derken sadece insanla sınırlı olmayan bir yaşamdan bahsedebilmemizi de mümkün kılıyor, bu açıdan heyecan verici olduğunu ayrıca belirtmemiz gerek.

Sayımızda yer alan bir dizi hakemli makale de içinde yaşadığımız krize başka alanlardan ve başka perspektiflerle yaklaşıyor. Danış'ın “Şubat 2023 Depremleri Sonrası Toplumsal Eşitsizlikler ve Göç Örüntüleri” başlıklı makalesi travmasını hala atlatamadığımız Kahramanmaraş Depremleri'nin olumsuz sonuçlarını sahadan bir dille bize aktarıyor. Danış ve arkadaşlarının yürütmüş oldukları bir dizi saha çalışması deprem gibi bir “doğal” felaketi tartışırken bu süreci doğrudan deneyimleyenlerin bakış açılarını mutlaka göz önünde tutmamız ve sorunu kuru bir politika/imar tartışmasını ötesine taşımamız gerektiğini gösteriyor. Çevik ise “Ekonomik Milliyetçilik ve Korumacılık Politikalarındaki Yükseliş: Küresel Ekonomideki Parçalanma” başlıklı makalesinde her türlü derde deva olacağı sanısına kapıldığımız küreselleşmenin vadettiklerini vermediği gibi, son dönemde artan ulusalcı akımlar nedeniyle hem toplum içi hem de toplumlararası eşitsizlikleri pekiştirecek bir dönüşe sahne olabileceğini öngörmekte... “İnsanın insanı kurdu” olduğu bir uluslararası düzenin pek de umut vadetmediği açıkça görülmekte. Kotaman-Avcı'nın “Kadının Var Oluşu: Video Aktivistlerin Mutlak Sessizliğe Karşı Direnişi” başlıklı çalışması başka bir krize ve o krize mücadelede yararlanabilecek yeni araçlara dikkatimizi çekiyor, teknoloji sadece felaketler getirmiyor maduna da sesini duyurabilecek bir dizi fırsat alanı da sağlayabiliyor.

Dergimizde yer vermeyi gelenek haline getirdiğimiz dosya dışı görüşlerdeyse üç farklı yazı üç farklı soruna işaret ediyor. Özer ve Perc, “AI teknolojilerinin İşgücü Piyasasında Yol Açtığı İşsizlik Etkilerini Azaltmak İçin Otomasyona Yardım Eden İnsanı-Tamamlama Yaklaşımı” geçen dosyamızda da tartıştığımız yapay zeka alanındaki gelişmelere değiniyor ve yapay zeka alanındaki gelişmelerin daha fazla insanı işsiz bırakacak bir tehdit olmanın yanı sıra yapısal işsizlik sorununu çözebilecek bir yaklaşımı da içerebildiğini gösteriyorlar. Turan, “What Was Revolutionary About the Turkish Revolution?” başlıklı yazısında yüz yaşını tamamlayan Cumhuriyet'in ne kadar “devrimci” olduğunu tartışmaya açıyor. Şahin ise “The Concept of Truth As The Main Axis of The Universal Communication Ethics – A Prologomenon” başlıklı yazısında her zamankinden daha şiddetle tartışılan “gerçek” kavramının günümüzdeki anlamına ve taşıdığı etik boyuta dikkatimizi çekiyor.

Ekim 2024'te yayınlamayı hedeflediğimiz sayımız daha “dahili” bir krize odaklanıyor. Dosya editörlüğünü Alev Çavdar ve Ömer Turan'ın üstlendiği dosyanın başlığı “Kampüs-

te Nasılız? Günümüz Üniversitelerine Çok Katmanlı Bakışlar” ve günümüz üniversitelerinde yaşanan sorunlara ve çözüm önerilerine bir platform sağlamayı hedefliyor. Doğal olarak bu soruya verilecek yanıt bir dizi politika önerisinden ziyade, kampüste yaşayan ve yaşamayan, insan ve insan-olmayan bütün hayvanların iyi olma halini hedefleyecek bir yanıt olmalı, aksi takdirde bugün içerisinde bulunduğumuz sorunların yeniden üretilmesinden öteye gidemez. Bu sayıda da çok boyutlu ve farklı bakış açıları geliştirmemize olanak sağlayacak yazıların yer almasını umuyoruz.

“Eleştirel Hayvan Çalışmaları” başlıklı dosyamızın editörleri Karun Çekem ve Özlem Güçlü’ye bu derece heyecan verici bir çalışmaya vesile oldukları için teşekkür etmek istiyoruz. Yine bu sayıda görünmez katkıları olan hakemlerimiz, yazılarını bizimle paylaşan yazarlarımız da teşekkür etmemiz gerekenler arasında... Yayın koordinatörümüz Cem Tüzün, yardımcı editörlerimiz Tuğçe Erçetin ve Fırat Genç, İngilizce editörümüz Rana Tekcan, görsel tasarımcımız Görkem Didem Öztuncer de “insanca” diyemeyeceğimiz bir tempoda çalışmalarından dolayı teşekkür listesinde yer almalılar. Bir de her zaman vurguladığımız gibi okurlarımız var, onlarsız bir derginin var olması imkansız, onlara da teşekkür etmemiz gerekiyor.